

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*The Role of
the Child in
the Seder*

Rabbanit Chana Henkin
ב' ניסן תשע"ב • March 25, 2012

מה נשתנה

שמות י"ב, כ"ו והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם: ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו:

שמות י"ג, ח והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים:

שמות י"ג, י"ד והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים:

דברים ו', כ' כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם: ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה:

שמות י"ג, ג ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא ה' אתכם מזה ולא יאכל חמץ:

2. מכילתא דרשב"י, שמות י"ג: ג

ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה (שמות י"ג: ג) מכלל שנאמר והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר (שמות י"ג: ד) יכול אם ישאלך אתה מגיד לו ואם לאו אי אתה מגיד לו, ת"ל והגדת לבנך אע"פ שאינו שאלך. אין לי אלא בזמן שיש לו בן בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת"ל ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים.

3. פסחים פרק י' משנה ד'

מזגו לו כוס שני, וכאן הבן שואל אביו, ואם אין דעת בבן, אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה, הלילה הזה כלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבשל, הלילה הזה כלו צלי. שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים. ולפי דעתו של בן אביו מלמדו.

4. פסחים קט"ז.

ת"ר חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה את זה.

5. פסחים קט. אמרו עליו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו. תניא רבי אליעזר אומר חוטפין מצות בליל פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו, תניא אמרו עליו על ר' עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד חוץ מערבי פסחים וערב יום הכיפורים בע"פ בשביל תינוקות כדי שלא ישנו.

6. רשב"ם שם ד"ה חוטפין מצה

מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו, ואית דמפרשי חוטפין מצה אוכלין מהר... ולי נראה חוטפין מסלקין את הלחם מיד התינוקות שלא יהו ישנים מתוך מאכל הרבה כדרך התינוק אחר אכילתו, ושוב לא ישאל... כלומר לא ישנו שלא אכלו כדי שבען וישאלו כשיראו השנויים שאנו עושין היכרא לתינוקות...

7. רשב"ם שם ד"ה חוץ מערבי פסחים

כדי שיישנו את התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה. א"נ כשמעכבין עד הלילה לאחר שהחשיך ישנים התינוקות.

8. תוספות שם ד"ה חוץ מערבי פסחים

ה"ג רבינו שמואל ולא נהירא דאטו לא יוכלו לישן בלא אביהם וטעם שני שפירש שמא יעכבו עד שיחשך הרבה אם כן לא היו צריכין לעמוד ביום כי אם בלילה. לכך נראה דגריס לילי פסחים והיו רגילין בבית המדרש לילי י"ט כדאמרין (ביצה דף כא.) מעשה בשמעון התימני שלא בא בלילי י"ט לבית המדרש למחר מצאו רבי יהודה בן בבא.

9. פסחים קט"ו:

למה עוקרין את השלחן אמרי דבי ר' ינאי כדי שיכירו תינוקות וישאלו. אביי הוי יתיב קמיה דרבה חזא דקא מדלי תכא מקמיה אמר להו עדיין לא קא אכלינן אתו קא מעקרי תכא מיקמן אמר ליה רבה פטרתן מלומר מה נשתנה.

10. רשב"ם, שם, ד"ה פטרתן מלומר מה נשתנה.

דתיא לקמן חכם בנו שאלו ואם לאו שואל הוא לעצמו מה נשתנה וכיון ששאלו לנו מה נשתנה אין אנו צריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו לפי שנשתעבדנו במצרים אנו עושין כל הדברים הללו.

11. תוספות, שם, ד"ה כדי שיכיר התינוק וישאל.

כלומר ומתוך כך יבא לישאל בשאר דברים אבל במה ששאל למה אנו עוקרין השלחן לא יפטר ממה נשתנה וההיא דאביי לא פי' הגמ' אלא תחילת שאילתו.

12. פסחים קט"ז

מתחיל בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו ושמואל אמר עבדים היינו אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאו דווי ולשבוחי א"ל פטרתן מלומר מה נשתנה פתח ואמר עבדים היינו.

13. רמב"ם, הל' חמץ ומצה פ"ז הל' ב-ג.

במצווה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך. לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד אם היה קטן או טפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות. ואם היה הבן הגדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן. ג. וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שישב להם ויאמר להם כך וכך אירע כך וכך היה. וכיצד משנה מחלק להם קליות ואגוזים ועוקרים השלחן מלפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו. אין לו בן אשתו שאלתו. אין לו אישה שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה. ואפילו היו כולן חכמים. היה לבדו שואל לעצמו מה נשתנה הלילה הזה.

14. רמב"ם, הל' חמץ ומצה פ"ח הל' ב'

ומוזגין לו הכוס השני וכאן הבן שואל. ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות וכו'.

15. רשב"ם, פסחים קט"ז. ד"ה וכאן הבן שואל את אביו.

כאן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו אם הוא חכם מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה ורבנו קיבל מרבו ר' יעקב בן יקר וכן הבן שואל כמו בנות צלפחד (במדבר כ"ז) כלומר דין שיהא שואל במזיגת כוס שני מה נשתנה.

16. שבלי הלקט מה נשתנה הלילה הזה.

פירש רבנו ישעיה זצ"ל זה נתקן עבור מי שאין לו מי שישאל שאילו היה לו בן חכם שהיה שואל לא היו צריכין לאמרו. כי הא דאביי הוה יתיב קמי דרבה חזא דקא הגביה פתורא פירוש שהיו עוקרין את השלחן אמר אטו מי אכלינן שאתה עוקר את השלחן מלפנינו אמר ליה רבה פטרתן מלומר מה נשתנה. אבל במקום שאין לו מי שישאל חייבין לשאול זה את זה. ואסילו שני תלמידי חכמים הבקיאין בהלכות פסח.

17. מהר"ל

וכשהבן או האשה שואלת א"צ לומר מה נשתנה אלא מתחיל עבדים.

18. מנהגי מהר"ל

והעיד מהר"י סג"ל על חמיו מהר"ר משה כ"ץ פעם אחת שאלתו בתו אבא למה הגבהת הקערה והתחיל עבדים היינו ולא אמר מה נשתנה.

19. תשובות הרא"ש כלל כ"ד סי' ב'

ושאלת למה אין מברכין על סיפור ההגדה. הרבה דברים ציווה הקב"ה לעשות זכר ליציאת מצרים ואין אנו מברכין עליהם כגון הפרשת בכורות... שאין צריך להזכיר בהפרשת בכורות שאנו עושין אותו זכר ליציאת מצרים אלא שציווה הקב"ה לעשות המעשה ומתוך כך אנו זוכרים יציאת מצרים ולא דווקא הגדה בפה אלא אם ישאל מפרשין לו וזהו ההגדה לצד שזוכרין יציאת מצרים.

20. ר' ירוחם פערלא, ספר המצוות לרס"ג.

אלא ודאי עיקר המצווה מדאורייתא אינו אלא להשיב על שאלת הבן בלבד, אלא מדרבנן איכא חיוב לספר יציאת מצרים גם בדליכא שאלה... ולזה הוא שתקנו כל השינויים כדי שיכירם הבן וישאל דעל ידי זה תהיה המצווה מדאורייתא.

21. ס' חינוך מצווה כ"א מצוות סיפור יציאת מצרים

לספר בעניין יציאת מצרים בליל חמישה עשר בניסן כל אחד לפי צחות לשונו ולהלל ולשבח ה' על כל הניסים שעשה לנו שם, שנאמר והגדת לבנך וגו'... ומה שאמר הכתוב לבנך לאו דווקא בנו אלא אפילו עם כל בריה. ועניין המצווה שיזכור הנסים והעניינים שאירעו לאבותינו ביציאת מצרים ואיך לקח האל-ל יתברך נקמתנו מהן. ואפילו בינו לבין עצמו אם אין שם אחרים חייב להוציא הדברים מפיו, כדי שיתעורר ליבו בדבר, כי בדיבור יתעורר הלב. ועל כן אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם, וכי יש קדמון חפץ ויכול פועל כל הנמצאות, ה' היש עליו שהם עליו ויש בידו לשנותם, ה' היש שיחפוץ בכל זמן מן הזמנים כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו ועשה לנו אותות מחודשים, גדולים ועצומים הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם ומקיים האמונה בידיעת השם, וכי השגחתו ויכולתו בכללים ובפרטים כולם.

22. פרי צדיק

בגמ' (פסחים קט"ו): לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, והיינו שצריך להיות דרך שאלה ותשובה הבן שואל מה נשתנה ואביו משיבו וכמ"ש (שם קט"ז) בנו שאלו כו', אשתו שאלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו, וכן במאמר ר"ג מצה שאנו אוכלים ע"ש מה כו' מרור ע"ש מה כו' ואין אומרים סתם מצה שאנו אוכלים ע"ש שלא הספיק כו' רק דרך שאלה ותשובה והיינו שבלילה צריך האדם להרגיש בנפשו חדשות, שצריך האדם לראות א"ע כאילו הוא יצא ממצרים כו' והיינו שאז הרגיש אדם בנפשו הרגש חזק שיצא מן המיצר, וכן צריך כל אדם להרגיש בכל ליל פסח כאילו הוא יצא ממצרים ולא יה' הדבר אצלו כאילו הוא הרגל לאכול מצה ומרור וכדומה.